

'Nederlandse blik op de oorlog nog steeds beperkt'

Achtergrond - 3 mei 2018 - Auteur: Marja Verburg

Buitenlandse historici kijken met verbazing naar het Nederlandse debat over de Tweede Wereldoorlog. Dat is erg op zichzelf gericht en er wordt weinig kritisch onderzoek gedaan, zeggen zij. “Nederland moet het verleden na 70 jaar nog steeds zien te verwerken”, zegt de Amerikaanse historica Jazmine Contreras tegen Duitslandweb.

Contreras (28) spreekt bedachtzaam, ze is zich bewust van de controverses in het Nederlandse debat over de Tweede Wereldoorlog. Maar ze schrikt ook niet terug voor stevige conclusies. De Amerikaanse promovenda (University of Minnesota) was de afgelopen winter een half jaar in Nederland voor haar onderzoek over de Nederlandse omgang met het verleden. De voorlopige titel is: “‘We were all in the resistance’ - Historical memory of the second world war in the Netherlands”. Nu is ze weer even in Amsterdam en sprak vorige week op een [bijeenkomst](#) van het Duitsland Instituut over recente veranderingen in de Nederlandse herinneringscultuur.

In haar onderzoek richt [Contreras](#) zich speciaal op de controverses vanaf de jaren negentig. “Je hebt in Nederland zo veel belangengroepen die allemaal op hun eigen manier naar de Tweede Wereldoorlog kijken”, vertelt ze: de joodse gemeenschap, kinderen van NSB’ers, kinderen van de tweede en de derde generatie, kinderen van verzetsstrijders. “Er zijn wel zo’n 30 groepen. Die hebben allemaal hun eigen thema’s, hun eigen periodieken en ze communiceren allemaal op hun eigen manier met bijvoorbeeld de media. Dat is heel interessant voor een buitenstaander om te zien.”

Uniek aan de Nederlandse situatie noemt Contreras het feit dat het academische en het publieke debat over de Tweede Wereldoorlog zo vermengd zijn. “Het Nederlandse publiek is bekend met het academische onderzoek en er wordt veel over gediscussieerd.” Een aantal van die studies heeft tot hevige controverses geleid, zoals ‘[Grijs Verleden](#)’ (2001) van [Chris van der Heijden](#) en ‘Wij wisten niets van hun lot’ (2012) van [Bart van der Boom](#). Niet alleen in de academische wereld, maar ook in de kranten en bij het grote publiek. “Dat is in Groot-Brittannië en de VS niet zo. Daar is het een ivoren toren: je werk staat los van de media en het publiek.”

Goed-fout-schema

Het Nederlandse onderzoek gaat sinds de jaren negentig verder dan het traditionele klassieke 'goed-fout'-schema, zegt Contreras. "Er wordt nu breder onderzoek gedaan. Maar tegelijkertijd blijft er die polemiek tussen academici die vasthouden aan hun ideeën. Je ziet nog steeds een groot gat tussen Van der Heijden en bijvoorbeeld [Evelien Gans](#), die tegen zijn conclusies in gaat. Ik heb veel respect voor hun werk, maar hun blik in die discussies lijkt beperkt."

'Er wordt nu breder onderzoek gedaan. Maar tegelijkertijd blijft er die polemiek tussen academici die vasthouden aan hun ideeën'

Contreras herkent de [verbazing van de Duitse historicus Christoph Kreutzmüller](#), die in 2015 in Nederland was en zich in een gesprek met Duitslandweb afvroeg waarom het in Nederland nog altijd over "de anachronistische vragen over goed en fout" gaat. "Het debat over het grijze verleden is op zich goed, maar wel laat", zei hij toen. "In andere landen gaat het meer over de vraag waarom. Waarom wordt iemand dader? Wat weerhoudt iemand ervan dader te worden? Welke opties, wat voor speelruimte hebben mensen?" Dat is precies waar het om gaat, zegt Contreras als ze het citaat hoort. (Zie daarover ook op [Duitslandweb: Historici worstelen met 'de bystander' in Holocaust](#), september 2015 - red.)

De beperkte Nederlandse blik hangt volgens Contreras samen met het feit dat veel deelnemers aan het debat worden gezien - of zichzelf zien - als vertegenwoordigers van een van de vele belangengroepen. "Ze zitten vast aan het narratief van zo'n groep. Zo staan ze tegenover elkaar." Gans zegt dat het antisemitisme nog steeds aanwezig is en Van der Heijden zegt dat de focus op de Holocaust niet helpt om verder te komen in de discussie, vat Contreras het samen.

Dodenherdenking

Op de bijeenkomst vorige week in Amsterdam waren verschillende Nederlandse academici aanwezig die het debat over de Tweede Wereldoorlog bepalen, inclusief Van der Boom en Gans. "Ik was verbaasd over hoe rustig het eigenlijk bleef", zegt Contreras lachend. Te meer daar de gezaghebbende Britse historicus [Bob Moore](#) ook aanwezig was "en hij was echt behoorlijk direct in zijn kritiek".

Moore vindt dat er nauwelijks Nederlands onderzoek is dat het internationale debat verder brengt

Zo vindt Moore dat er nauwelijks Nederlands onderzoek is dat het internationale debat verder brengt, zegt Contreras. De Nederlandse historici waren dat niet met

hem eens. Op de vraag wat ze zelf vindt, antwoordt Contreras voorzichtig. “Ik denk dat er veel goed onderzoek wordt gedaan”, zegt ze. Ze noemt onderzoeksprojecten van het NIOD, bijvoorbeeld naar collaboratie. En studies over het werk van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. “Maar bredere kritieken over de vraag waarom het debat in Nederland zich niet ontwikkelt, moet ik nog tegenkomen. Nederland moet het verleden na 70 jaar nog steeds zien te verwerken.”

Contreras begint over de felle discussies die er elk jaar weer rond de dodenherdenking op 4 mei zijn. Het werk van het Nationaal Comité 4 en 5 mei, die de dodenherdenking organiseert, is ook ingewikkeld, zegt ze, juist omdat het met al die belangengroepen rekening moet houden. “Het is een complex netwerk. Dat kun je ook niet negeren. Daarom zijn er altijd weer gesprekken met deze groepen.” Dat leidt ook steeds weer tot dezelfde discussies, bijvoorbeeld over de vraag wie moet worden herdacht (zie bv [Jan Kuitenbrouwer in de Volkskrant](#), mei 2017). En blijft het de vraag hoe de periode van 1940-1945 moet worden gekarakteriseerd.

Verantwoordelijkheid

Contreras ziet daarin ook een behoefte om je niet te hoeven bezighouden met de vragen over Nederlandse betrokkenheid bij de Holocaust. Of over fouten die zijn gemaakt in de behandeling van teruggekeerde joden na de oorlog. Dat de boeken van Van der Heijden en Van der Boom bij zo’n groot publiek aanslaan, is niet voor niets, denkt ze. “Kennelijk is er nog steeds een behoefte om te bewijzen dat Nederlanders niet zo verantwoordelijk zijn voor wat er is gebeurd.”

‘Kennelijk is er nog steeds een behoefte om te bewijzen dat Nederlanders niet zo verantwoordelijk zijn voor wat er is gebeurd’

Het zou helpen als Nederlanders het onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog en de periode erna meer inpassen in een breder, internationaal kader, bepleitten Moore en Contreras in Amsterdam. “Ik plaats Nederland in mijn onderzoek in een Europees kader. Je kunt pas zeggen wat er anders is aan de Nederlandse situatie als je het vergelijkt met andere landen. Het is nuttig om een breder kader te hebben, zeker bij studies over herinneringscultuur.”

Maar het beste wat ze in Nederland is tegengekomen als het gaat om veranderingen in de herinneringscultuur zijn publieke educatieprojecten, zegt Contreras aan het eind van het gesprek. Ineens spreekt ze vol enthousiasme. “De [Open Joodse Huizen](#). Ken je dat? Dat is elk jaar op 4 mei. Je kunt dan huizen bezoeken waar joden hebben gewoond die zijn weggevoerd. De mensen die er nu wonen vertellen daarover. Daar ga ik nu ik hier ben absluut heen. Of de

duogastlessen die [Kamp Westerbork](#) organiseert. Dan vertellen kinderen van joden en NSB'ers samen op scholen over de Tweede Wereldoorlog. Zó doorbreek je traditionele barrières.”

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/25902/nederlandse-blik-op-de-oorlog-nog-steeds-beperkt>